รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ. **สื่อส่องวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2539 .

กรุงธนบุรี, สมเด็จพระเจ้า. **บทละครรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และเล่าเรื่องหนังสือรามเกียรติ์ ของ นายกี อยู่โพธิ์**. พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2506.

กรุงเทพ, ธนาคาร. **การแสดงนาฏศิลป์และดนตรีไทย**. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, (ม.ป.ป.)

คึกฤทธิ์ ปราโมช , ม.ร.ว. การบรรยายประกอบการสาธิตออกตัวเรื่อง มาตรฐานนาฏศิลป์ไทย. **นาฏศิลป์ไทย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

คึกฤทธิ์ ปราโมช , ม.ร.ว. การสืบเนื่องและการถ่ายทอดนาฏศิลป์ดนตรีไทย. **นาฏศิลป์และดนตรีไทย**. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2522.

คึกฤทธิ์ ปราโมช , ม.ร.ว. นาฏศิลป์และละครไทย. **ลักษณะไทย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2541.

คึกฤทธิ์ ปราโมช , ม.ร.ว. **ลักษณะไทยเล่ม 3 ศิลปะการแสดง**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2541.

คึกฤทธิ์ ปราโมช , ม.ร.ว. สิ่งที่ควรรู้ก่อนดูนาฏศิลป์ (โขน-ละคร). **ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 25 วันที่ 22 มกราคม 2537 ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. **ศิลปะการแสดง**. กรุงเทพฯ : การศาสนา, ๒๕๔๒.

งามพิศ สัตย์สงวน. **มานุษยวิทยากายภาพวิวัฒนาการกายภาพและวัฒนธรรม พิมพ์ครั้งที่ 5**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

จาตุรงค์ มนตรีศาสตร์. **นาฏศิลปศึกษา**. กรุงเทพฯ : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๒๓.

จตุพร รัตนวราหะ. ผู้เชี่ยวชาญนาฏยศิลป์โขนยักษ์ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร . **สัมภาษณ์**.

จินตนา กระบวนแสง. **ประวัติผู้ทรงคุณวุฒิทางศิลปะ เล่ม ๕**. พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. กรุงเทพฯ : ดอกเบี้ย, ๒๕๓๙.

จรัสศรี จิรภาส. **เห้งเจีย(ฉีเทียนต้าเสิ้ง)ลิงในวรรณกรรมที่กลายเป็นเทพเจ้า**. กรุงเทพฯ : พิมเณศ พริ้นติ้ง, 2547.

ชะลูด นิ่มเสมอ, **องค์ประกอบของศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2542.

ณเรศ วรศะริน. ผู้เชี่ยวชาญนาฏยศิลป์โขนลิง สำนักการสังคีต กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์**.

ดำรงราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **ตำนานละครอิเหนา**. พระนคร : คลังวิทยา, 2507 .

ดำรงราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **ตำราฟ้อนรำ**. พระนคร : กรมศิลปากร, 2507.

ดวงธิดา ราเมศวร์. **รามายณะฉบับสันสกฤตต้นกำเนิดของรามเกียรติ์**. กรุงเทพฯ : ทัพอักษร, 2537 .

ทรงพล ตาดเงิน. นาฏศิลปิน 5 สำนักการสังคีต กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์**.

ทรงวิทย์ ดลประสิทธิ์. **ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ โคตรวงศ์ทศกัณฐ์ พิมพ์ครั้งที่** 2. กรุงเทพฯ : พิฆเณศ พริ้นติ้ง, 2545.

ธนิต อยู่โพธิ์. **โขน**. พระนคร : ศิวพร, 2511 .

ธนิต อยู่โพธิ์. **คำนำและบทความบางเรื่อง** (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในศุภวาระติถีครบ 60 ปี). กรุงเทพฯ : ศิวพร, 2510.

ธนิต อยู่โพธิ์. **ศิลปะละครรำ หรือ คู่มือนาฏศิลป์ไทย**. ในงานฉลองพระชนมายุ 5 รอบ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลฑิฆัมพร 29 เมษายน 2516. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร, 2516.

ธนิต อยู่โพธิ์. **โอวาทวันไหว้ครู และคำปราศรัย**. พระนคร : มปท, 2495 .

นิวัฒน์ สุขประเสริฐ. ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์**.

นิตยา จามรมาน. ผู้เชี่ยวชาญการสอนนาฏยศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์**.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ละครจากประชาชนสู่ราชสำนัก. **ดนตรี และนาฏศิลป์กับเศรษฐกิจ และสังคมสยาม**. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, 2535.

นิออน สนิทวงศ์. บรรณาธิการ. **นาฏศิลป์และดนตรีไทย**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้ง, 2522.

นิยะดา สาริกภูติ. **ความสัมพันธ์ระหว่างละครไทยและละครภารตะ**. กรุงเทพฯ : แม่คำฝาง, 2515.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ,หม่อมหลวง. ข้อสังเกตเกี่ยวกับความเป็นมาของละครไทย. **นาฏศิลป์และดนตรีไทย**. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2522.

บรอดเดลแมน ผู้เขียน. นัยพินิจ คชภักดี ผู้แปล. **สัตว์จำพวกลิงในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว, 2524.

ปัญญา นิตยสุวรรณ. **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายปัญญา นิตยสุวรรณ** ณ ฌาปนสถานวัดมกุฏกษัตริยาราม วันจันทร์ที่ 31 ตุลาคม 2537. กรุงเทพฯ : ไอเดีย, 2546.

ประชิต สกุณะพัฒน์. **วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ : ภูมิปัญญา, 2539 .

ประทิน พวงสำลี. **หลักนาฏศิลป์ไทย**. พระนคร : ไทยมิตรการพิมพ์, 2514.

ประพันธ์ สุคนธชาติ. **หัวโขน พงศ์ในเรื่องรามเกียรติ์**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ฟ , 2534.

ประสิทธิ์ ปิ่นแก้ว. ผู้เชี่ยวชาญการสอนนาฏยศิลป์โขนลิง วิทยาลัยนาฏศิลป กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์**.

เผด็จ พลับกระสงค์. นาฏศิลปิน 7 สำนักการสังคีต กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์**.

พงษ์พิศ จารุจินดา. ผู้เชี่ยวชาญนาฏยศิลป์โขนลิง สำนักการสังคีต กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์**.

พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช , พระบาทสมเด็จพระ. **รามเกียรติ์**. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, 2520.

พุทธเลิศหล้านภาลัย , พระบาทสมเด็จพระ. **บทพากย์โขน**. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, 2520.

ไพฑูรย์ เข้มแข็ง. **จารีตการฝึกหัด และการแสดงโขนของตัวพระราม**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

ไพโรจน์ ทองคำสุก. **กระบวนการรบของพญาวานรในการแสดงโขน**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ภิญโญ กองทอง. สุวิมล โกศลกาญจน์. **หนุมาน**. กรุงเทพฯ : จูน พับลิชชิ่ง, 2543.

ภรตมุนี. **นาฏยศาสตร์** ตำรา แปลโดย แสง มนวิทูร. พระนคร : ศิวพร, 2511.

ภูษิต รุ่งแก้ว. อาจารย์ วิทยาลัยนาฏศิลป กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์**.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว , พระบามสมเด็จพระ. **บทพากย์รามเกียรติ์**. พระนคร : คุรุสภา, 2502.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **บ่อเกิดรามเกียรติ์**. พระนคร : รุ่งเรืองธรรม, 2505.

มัทนี รัตนิน. การละครสมัยใหม่กับการพัฒนานาฏศิลป์และการละคร. **นาฏศิลป์ และดนตรีไทย**. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2522.

ไมเคิล ไรท์ , โขนกับความศักดิ์สิทธิ์. **เบิกโรงข้อพิจารณาจากนาฏกรรมไทยในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ฟ, 2534.

รามพ โพธิเวส. ศิลปินแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญนาฏยศิลป์โขนยักษ์ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์**.

รัชนี งามเจริญ , กงล้อนาฏกรรมไทย. **นิตยสารศิลปากร ปีที่ 44 ฉบับที่ 4.** กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2544.

รัฐพร เคหา. **ลงสรงโทนหนุมานทรงเครื่อง** . ศิลปนิพนธ์ สาขานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ 2549 .

เลียว คงกำเนิด. นาฏศิลปิน 5 สำนักการสังคีต กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์.**

วิโรจน์ อยู่สวัสดิ์. อาจารย์ 3 ระดับ 8 วิทยาลัยนาฏศิลป กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์.**

วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธ์ , ม.ล. **นาฏศิลป์ไทยเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ 3 รอบ,** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

ศุภชัย จันทร์สุวรรณ์. **การศึกษาวิเคราะห์วิธีการร่ายรำและลีลาท่ารำของโขนตัวพระกรณีศึกษาตัวพระราม.** วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวาชานาฏยศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีการศึกษา 2547.

ศิริพงศ์ ฉิมพาลี. นาฏศิลปิน 7 สำนักการสังคีต กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์,**

ศิลปากร,กรม. **การศึกษาและประเพณีไหว้ครูพร้อมด้วยคำสั่งและระเบียบการที่เกี่ยวข้องบางเรื่องของโรงเรียนนาฏศิลป.** พระนคร : ท่าพระจันทร์. 2492.

ศิลปากร,กรม. นาฏยศัพท์. **รวมงานนิพนธ์ของนายอาคม สายาคม.** พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2545.

ศิลปากร,กรม. **ศิลปวัฒนธรรมเล่มที่ 6 ศิลปกรรม กรุงรัตนโกสินทร์.** (กรมศิลปากร จัดพิมพ์ เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พุทธศักราช 2525) กรุงเทพมหานคร: ยูไนเต็ดโปรดักชั่น, 2525.

ศิลปากร,กรม. **สูจิบัตรโขน พาลีสอนน้อง.** พระนคร : คุรุสภาลาดพร้าว, 2517.

ศิลปากร,กรม. **สูจิบัตรโขน หนุมานชาญสมร.** กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, 2528.

ศิลปากร,กรม. **สูจิบัตรโขน หนุมานอาสา.** พระนคร : พระจันทร์, 2495 .

ศิลปากร,กรม. **อธิบายนาฏศิลป์ไทย**, (ม.ป.ท.), 2491.

ศตวรรษ พลับประสิทธิ์. นาฏศิลปิน 6 สำนักการสังคีต กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์,**

สง่า กาญจนาคพันธุ์ (ขุนวิจิตรมาตรา). **80 ปี ในชีวิตข้าพเจ้า** อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันพฤหัสบดีที่ 9 ตุลาคม 2523) . กรุงเทพฯ : บัณฑิตการพิมพ์, 2523.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. **ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ ร้องรำทำเพลง ; ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม.** กรุงเทพฯ : พิมเณศ, 2532.

สุชาติ เถาทอง. **หลักการทัศนศิลป์**. กรุงเทพมหานคร : นำอักษรการพิมพ์, 2536.

สุรัตน์ เอี่ยมสอาด. นาฏศิลปิน 7 สำนักการสังคีต กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์**,

สุดจิตต์ พันธ์สังข์. ผู้เชี่ยวชาญนาฏยศิลป์โขนยักษ์ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์**,

สุดารา สุจฉายา. **ละครลิงชีวิตป่าสู่โลกมายา**. นิตยสารรายเดือนสารคดี ปีที่ 1 ฉบับ 3 เมษายน 2528 , กรุงเทพฯ : วิคตอรี่เพาเวอร์พอยท์, 2528.

สนธยา สีละมาด, **หลักหารฝึกกีฬาสำหรับผู้ฝึกสอนกีฬา**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

สนอง คงหิรัญ. ผู้เชี่ยวชาญการสอนนาฏยศิลป์โขนลิง วิทยาลัยนาฏศิลป กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์.**

สมชาย พรหมสุวรรณ. **หลักการทัศนศิลป์**. กรุงเทพฯ : แอคทีฟ พริ้น, 2548.

สมภพ ภิรมย์ ร.น. ราชบัณฑิต, ศาสตราจารย์ พล.ร.ต.. **สมุดภาพ เทพ มนุษย์ ยักษ์ ลิง ของพระเทวาภินิมมิต (ฉาย เทียมศิลป์ไชย)**. กรุงเทพฯ : คุรุสภา ลาดพร้าว, 2546.

สุมิตร เทพวงษ์. **ฉุยฉาย**. อยุธยา : วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, 2538.

สมประสงค์ น่วมบุญลือ. **การศึกษาว่าด้วยการเคลื่อนไหว**. วารสารครุศาสตร์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 2. กรุงเทพฯ : กรุงสยาม, 2516.

สมศักดิ์ ทัดติ. **จารีตการฝึกหัดและการแสดงโขนของตัวทศกัณฐ์**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. **วิวัฒนาการนาฏยศิลป์ในกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. **นาฏยศิลป์ปริทรรศน์**. กรุงเทพมหานคร : หสน. ห้องภาพสุวรรณ, 2543 .

สุรเดช เผ่าช่างทอง. นาฏศิลปิน 6 สำนักการสังคีต กรมศิลปากร. **สัมภาษณ์**.

เสรี หวังในธรรม. **ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ หนุมานชาญสมร**. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2527.

เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุมานราชธน) . **อุปกรณ์รามเกียรติ์**. พระนคร : พระจันทร์, 2497.

เสรี หวังในธรรม. ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง,ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคีตศิลป์ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, **สัมภาษณ์**.

สลากกินแบ่งรัฐบาล,สำนักงาน. **จิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์**. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2525.

อนุมานราชธน,พระยา. **อธิบายนาฏศิลป์ไทย**. พระนคร : พระจันทร์, 2494.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. **ปรัชญาอินเดียร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ : สหมิตรพริ้นติ้ง, 2545 .

อานันท์ กาจนพันธุ์. **ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์ พริ้นติ้ง, 2548.

อุดม ดุจศรีวัชร. **ทหารพระราม**. หนังสือส่งเสริมการอ่านชุดภาพจิตรกรรมฝาผนังรามเกียรติ์. กรุงเทพฯ : พิทยวิสุทธิ์. 2537.

ภาษอังกฤษ

Dhanit Yupho . **THE KHON**. Bangkok : Siva Phorn, 1962.

Mattani MOJDARA Rutnin. **Drama,and Theatre in Thailand**. Bangkok : O.S. Printing House, 1996.

http://www.vaisnava.cz

http://www.hanuman.navajo.cz

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

แนวคิด และวิธีแสดงโพนลิง

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

แนวคิด และวิธีแสดงโขนลิง

นายไพโรจน์ ทองคำสุก

.....

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย / ลงบน ☐ ท่านที่คิดว่าเหมาะสมในประเด็นคำถาม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐาน

๑. เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ต่ำกว่า ๓๕ ปี

☐ ๓๕ - ๔๕ ปี

☐ ๔๖ - ๕๕ ปี

☐ ๕๖ - ๖๕ ปี

☐ ๖๖ ปีขึ้นไป

๓. สถานศึกษา/สถานที่ทำงาน

☐ วิทยาลัยนาฏศิลป(ระบุ).....

☐ มหาวิทยาลัย(ระบุ).....

☐ สถานที่ประกอบการ(ระบุ).....

☐ โรงละครเอกกระชน(ระบุ).....

☐ อื่นๆ(ระบุ).....

๔. ประสบการณ์ที่คลุกคลีกับโขนลิง

☐ ต่ำกว่า ๑๐ ปี

☐ ๑๑ - ๑๕ ปี

☐ ๑๖ - ๒๐ ปี

☐ มากกว่า ๒๐ ปี

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเฉพาะ

๑. ลิงเข้าสู่สังคมไทย ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย ผ่านทางศาสนาพราหมณ์และวรรณกรรม เรื่อง รามยณะ

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๒. การเข้ามาของลิงในสังคมไทย โดยการเล่านิทานเป็นครั้งแรก

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๓. ภายหลังเกิดเป็นสัญญะวิทยาเรื่องลิง ในประเด็นของ

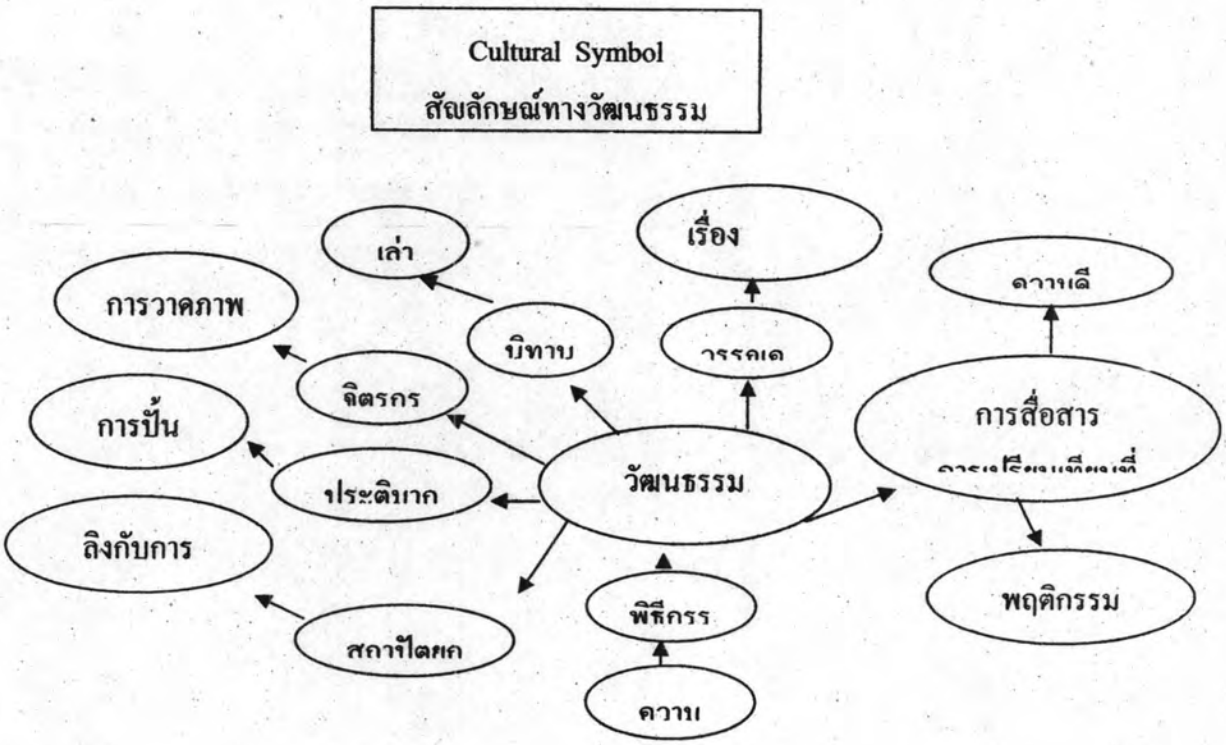

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๔. ลิง คือสัตว์ที่ถือว่าเป็นต้นกำเนิดแห่งสายพันธุ์ของมนุษย์

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๕. ลิง เป็นมิตรที่ดีกับมนุษย์เสมอมา

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๖. ชื่อที่ใช้แทนคำว่าลิงมี

๖.๑ วานร

๖.๒ พานรินทร์

๖.๓ พานร

๖.๔ กระบินทร์

๖.๕ กบินทร์

๖.๖ กระบี่

๖.๗ พานเรศ

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๗. เกณฑ์ในการแบ่งประเภทของลิงในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ มีดังนี้

๗.๑ แบ่งตามฐานะ ยศศักดิ์

๗.๒ แบ่งตามโครงสร้างของร่างกาย

๗.๓ แบ่งตามบทบาทการแสดง

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๘. เกณฑ์มาตรฐานจากข้อ ๗ สามารถได้ว่า ลิงในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์มี ๖ ประเภท ดังนี้

๘.๑ พญาลิง (ลิงยอด) ๘.๒ พญาลิง (ลิงโล้น)

๘.๓ สิบแปดมงกุฎ ๘.๔ จังเกียง

๘.๕ เตียวเพชร ๘.๖ เขนลิง

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๙. ลิงในประเด็นดังกล่าว ได้นำเข้ามาสู่กระบวนของสาระการเรียนรู้ ๒ แบบคือ

๙.๑ การรับถ่ายทอดตามแบบแผน (การเรียน)

๙.๒ การรับการถ่ายทอดตามโอกาส (การแสดง)

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๑๐. การรับการถ่ายทอดตามแบบแผนประกอบด้วย

๑๐..๑ สาระการถ่ายทอดตอมหลักสูตร

๑๐.๒ การถ่ายทอดตามตารางเรียน

๑๐.๓ การรับการถ่ายทอดตามทฤษฎี

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๑๑. การรับการถ่ายทอดตามโอกาส ประกอบด้วย

๑๑.๑ สาระการรับการถ่ายทอดรายบุคคล

๑๑.๒ สาระการรับการถ่ายทอดรายกลุ่มย่อย

๑๑.๓ สาระการรับการถ่ายทอดโดยฝึกฝนด้วยตนเอง

๑๑.๔ สาระการรับการถ่ายทอดแบบครูพักลักจำ

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๑๒. สาระสำคัญทั้ง ๒ แบบมีการถ่ายทอดโดยจัดเป็นขั้นตอนได้ ๔ ขั้นตอนคือ

๑๒.๑ การรับการถ่ายทอดท่ารำตามครู

๑๒.๒ การรับการถ่ายทอดท่ารำเฉพาะตัว

๑๒.๓ การรับการถ่ายทอดท่ารำเฉพาะตัวเอก

๑๒.๔ การรับการถ่ายทอดท่ารำศิษย์เอก

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๑๓. การจัดขั้นตอนของสาระการถ่ายทอดท่ารำตามครูโขนลิงมี ๓ ขั้นตอนดังนี้

๑๓.๑ การฝึกหัดเบื้องต้น ๑๓.๒ การฝึกหัดแม่ท่า

๑๓.๓ การฝึกหัดเพลงหน้าพาทย์ และทั้ง ๓ ขั้นตอน เรียกว่าการถ่ายทอดตามครูโดยตรง

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๑๔. สาระการถ่ายทอดท่ารำเฉพาะตัว (ครูผู้ฝึกโขน)

๑๔.๑ ออกกราวคนธงและเขนลิง

๑๔.๒ ออกกราวสิบแปดมงกุฎ

๑๔.๓ ออกกราวลิงยอด (สุครีพ,ชมพูพาน,องคต)

๑๔.๔ ออกกราวลิงโล้น (หนุมาน,นิลพัท,นิลนน)

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๑๕. สาระการถ่ายทอดท่ารำเฉพาะตัวเอก

๑๕.๑ การตีบทและการใช้บท

๑๕.๒ การแสดงเป็นชุดเป็นตอน

๑๕.๓ การรำอาวุธ

๑๕.๔ การรำตรวจพล

๑๕.๕ การรำเพลงหน้าพาทย์

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๑๖. สาระการถ่ายทอดท่ารำเฉพาะศิษย์เอก

๑๖.๑ กลเม็ดในการรำเพลงหน้าพาทย์ (เพลงปฐม/เพลงรัวสามลา/เพลงคุกพาทย์ เป็นต้น)

๑๖.๒ กลเม็ดในการรำอวดฝีมือ (หนุมานหักคอช้างเอราวัณ/ฉุยฉายหนุมาน/พาลีเกี้ยวนางดารา เป็นต้น)

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๑๗. ประเด็นสำคัญของการถ่ายทอดดังกล่าวเป็นปัจจัยส่งผลสู่เส้นทางแห่งการเป็นศิลปินเอกโขนลิงได้

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๑๘. หากท่านเห็นด้วย สาระสำคัญของศิลปินเอกจะต้องประกอบด้วย

๑๘.๑ บุคลิกภาพ ๑๘.๒ ความศรัทธา ๑๘.๓ ความตั้งใจ

๑๘.๔ ความมุ่งมั่น ๑๘.๕ ความมีวินัย ๑๘.๖ เชาว์ปัญญา

๑๘.๗ ความสามารถเฉพาะตัว ๑๘.๘ ความคิดสร้างสรรค์

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๑๙. หากท่านไม่เห็นด้วยเพราะเหตุผล

คือ

.....

.....

.....

.....

และสมควรจะเป็นขั้นตอนใด

.....

.....

.....

.....

.....

๒๐. สาระสำคัญจากข้อที่ ๑๘ ทั้ง ๘ ประเด็นเป็นผลในการเข้าสู่ศิลปินเอกโขนลิงสรุปได้เป็น

๒ ส่วน คือ

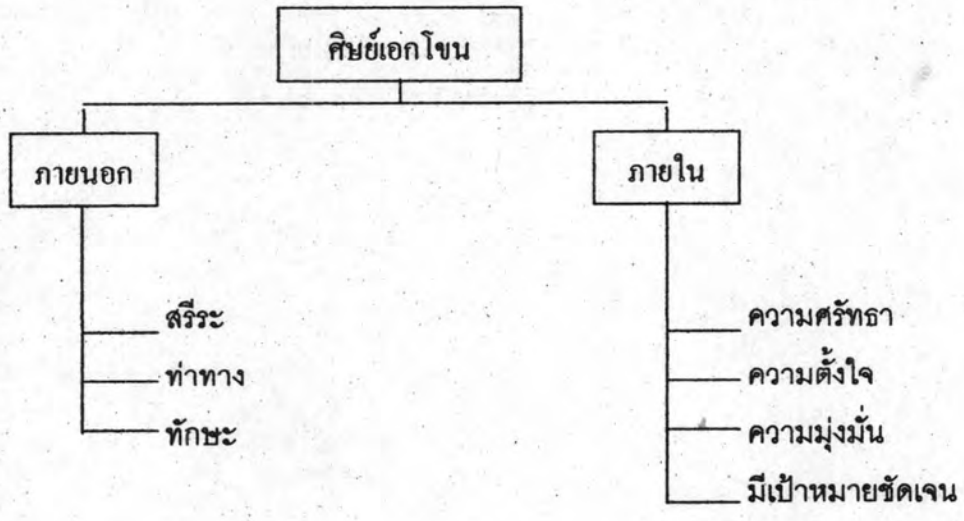

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๒๑. การฝึกความชำนาญจนเป็นที่ยอมรับจากสังคมภายนอกและภายในโดยเริ่มจากการแสดงโขนครั้งแรกในชีวิต ใช้เกณฑ์เฉลี่ยประมาณ ๑๕ - ๑๗ ปี (ศึกษาจากครูประสิทธิ์ ปิ่นแก้ว , ครูพงษ์พิศ จารุจินดา , ครูณเรศ วรศะริน , ครูนิวัฒน์ สุขประเสริฐ , ครูวิโรจน์ อยู่สวัสดิ์)

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๒๒. ทักษะความชำนาญในการเข้าสู่ศิลปินเอกโขนลิงมี ๒ ประเด็น คือ

๒๒.๑ มีความถี่ในการแสดงโขนตลอดระยะเวลา จนเป็นที่ยอมรับทั้งสังคมภายใน และภายนอก ในช่วงเวลา ๑๕ - ๑๗ ปี

๒๒.๒ เป็นผู้อนุรักษ์ท่ารำโขนดั้งเดิม และพัฒนาผสมผสาน ตลอดจนบูรณาการอย่างสร้างสรรค์ แต่ยังคงรักษาจารีตการแสดงโขนไว้อย่างยั่งยืน

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๒๓. จากสาระสำคัญทั้ง ๒ ขั้นตอนในข้อที่ ๒๒ จะส่งผลให้ผู้เรียนโขนสำเร็จในขั้นที่ ๔ จากข้อที่ ๑๒ ซึ่งจะต้องผ่านกระบวนการเพื่อให้ประสบความสำเร็จ ๒ กระบวนการ คือ

กระบวนการที่ ๑ กระบวนการบ่มเพาะ ซึมซับลักษณะนิสัยตลอดจนท่ารำโขนลิง

กระบวนการที่ ๒ กระบวนการถ่ายทอด ปลูกฝังทักษะความชำนาญเพื่อพัฒนา อนุรักษ์และสร้างสรรค์ในศาสตร์แห่งนาฏยศิลป์โขนลิง

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๒๔. ขั้นตอนดังกล่าวสามารถได้องค์ความรู้ใหม่ เพื่อพัฒนาการสร้างศิลปินเอกโขนลิงดังนี้

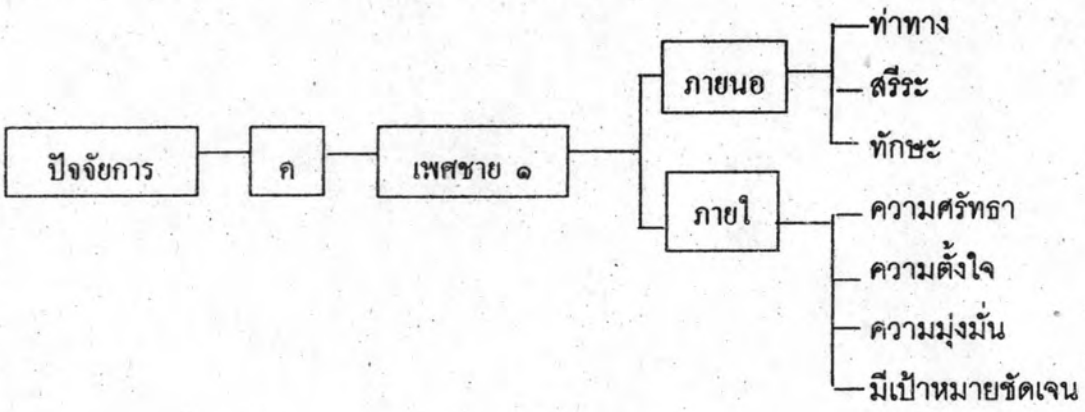

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

๒๕. ปัจจัยดังกล่าวจะต้องนำเข้าสู่วิธีการบ่มเพาะ ซึ่งเป็นสาระของการถ่ายทอด ดังนี้

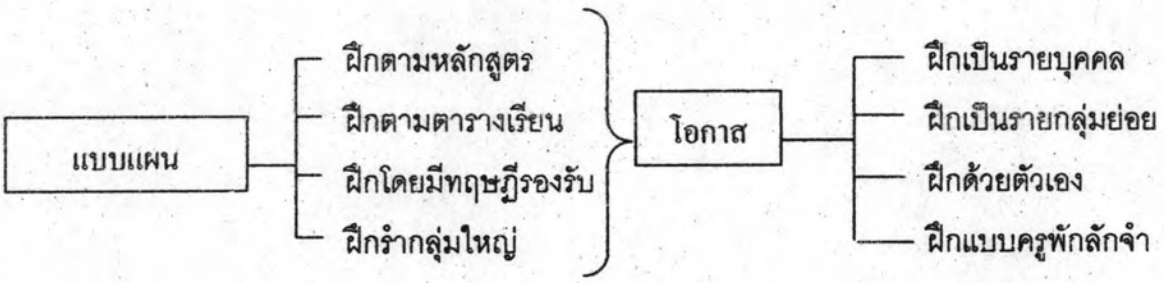

☐ เห็นด้วย ☐ ไม่เห็นด้วย

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง
นายไพโรจน์ ทองคำสุก
ผู้วิจัย

ภาคผนวก ข

วิดีทัศน์ประกอบวิทยานิพนธ์

เรื่องแนวคิด และวิธีแสดงโขลิง

ภาคผนวก ข

วีดิทัศน์ประกอบวิทยานิพนธ์

เรื่อง

แนวคิด และวิธีแสดงโขนลิง

ของ

ไพโรจน์ ทองคำสุก

โขน ศิลปะการแสดงอันเป็นนาฏกรรมชั้นสูงของไทย ที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงปัจจุบัน รูปแบบการแสดงโขนมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถือเป็นจารีตนิยม มีกฎระเบียบวิธีแสดงเฉพาะ ผู้แสดงแต่เดิมเป็นผู้ชายซึ่งล้วนเป็นมหาดเล็กในราชสำนัก เพื่อประโยชน์ในการฝึกพละกำลัง และฝึกอาวุธ นอกจากนี้ยังปรากฏการแสดงซึ่งเข้าใจว่าใช้มหาดเล็กกลุ่มเดียวกันแสดงนั้นก็คือการละเล่นของหลวง ที่เรียกว่าสรรพคิลาอันได้แก่

โมงครุ่ม ผู้แสดงคนหนึ่งถือฆ้อง ผู้แสดงอีกกลุ่มหนึ่งถือไม้กำพด ตีกลองใบใหญ่ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน จะแบ่งเป็นกี่กลุ่มก็ได้ขึ้นอยู่กับพื้นที่ที่แสดง

กุลาตีไม้ ผู้แสดงถือไม้กำพดทั้ง 2 มือ สลับกันตีในกระบวนท่าต่าง ๆ โดยเคลื่อนที่เป็นวงกลมอย่างต่อเนื่อง

ระเบง ผู้แสดงสมมติเป็นกษัตริย์เข้าร่วมแถวเป็นคู่เต้นออกตามความยาวของเวที มือซ้ายถือคันศร มือขวาถือลูกธนู มีผู้แสดงเป็นพระกาลอีกคนหนึ่ง

หกคะเมน ลอดบ่วง ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หกคะเมน และลอดบ่วง ผู้แสดงหกคะเมนทำท่าม้วนตัว ตีลังกาบนเสาสูง และลอดบ่วง ผู้แสดงพุ่งตัวผ่านบ่วงไฟแล้วตีลังกาม้วนตัวลงพื้น

สรรพยุทธ ได้แก่ กระบี่กระบอง ซึ่งมีกระบวนท่าที่มีความสัมพันธ์กับท่ารบในการแสดงโขนตัวลิง รวมทั้งการแสดงหนังใหญ่ อันมีรูปแบบการแสดงเฉพาะที่ตัวลิงได้นำมาเป็นแบบอย่างโดยเฉพาะกระบวนท่าการเคลื่อนไหวไปด้านหน้า การยักเยื้องลำตัว และภาพตัวหนังที่ปรากฏเป็นท่าจับในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งมีความเชื่อว่า แนวคิด และวิธีแสดงโขนได้แบบอย่างที่ถ่ายทอดมาถึงกัน โดยเฉพาะแนวคิด และวิธีแสดงโขนลิงที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา วิเคราะห์ซึ่งได้ต้นแบบกระบวนท่าทาง อากัปกิริยาโดยธรรมชาติของลิงที่มาจากลิงแสม ซึ่งมีชุกชุมมากในประเทศไทยและมีอุปนิสัยไม่ดุร้าย เข้ากับมนุษย์ได้ดีมีพฤติกรรมสังคมเฉพาะของพวกลิง มีการจัดระเบียบภายในกลุ่มเป็นอย่างดี ลิงแต่ละตัวรู้บทบาทและฐานะซึ่งมีการกำหนดโดยอายุ ขนาด และพละกำลังความแข็งแรง พวกลิงส่งสัญญาณเกี่ยวกับฐานะของมันให้ตัวอื่นรู้โดยท่าทางการเคลื่อนไหว ลักษณะสีหน้า เสียงร้องคำราม ท่าทางของลิงโดยธรรมชาติได้แก่ ท่าทางเกาในลักษณะต่าง ๆ ท่าคลาน ท่าขู่ และท่าเหลียวซ้ายแลขวาตามวิสัยของลิง

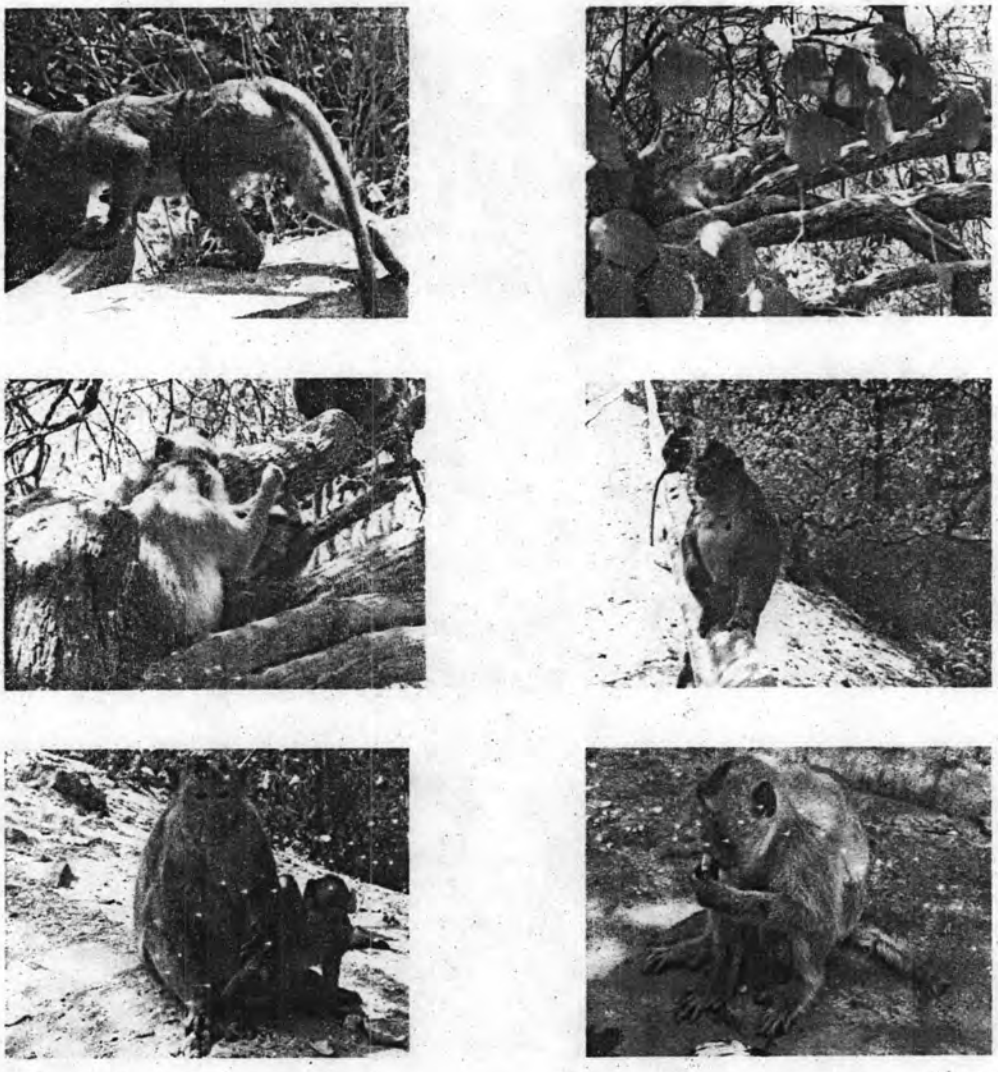

ภาพ ลิงแสม จากเขาสามมุก จังหวัดชลบุรี

นอกจากนี้ โขนตัวลิงในเรื่องรามเกียรติ์ ล้วนมีความสัมพันธ์กับเทพในด้านต่างๆดังนี้ เทพผู้บัญชาให้กำเนิด พระอิศวรบัญชาให้กำเนิดแก่หนุมาน เทพผู้ให้กำเนิด พระอินทร์ และพระอาทิตย์เป็นบิดาผู้ให้กำเนิดแก่ พาลี และสุครีพ เทพผู้อวตาร เทพนพเคราะห์อวตารเป็นสิบแปดมงกุฎ ด้วยเหตุนี้การแสดงออกของโขนตัวลิง จึงต้องแสดงให้เห็นถึงความสง่างาม ความภูมิฐาน ความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งการแสดงออกในปัจจุบันนี้ ผู้แสดงขาดความรู้ จึงมิได้คำนึงถึง

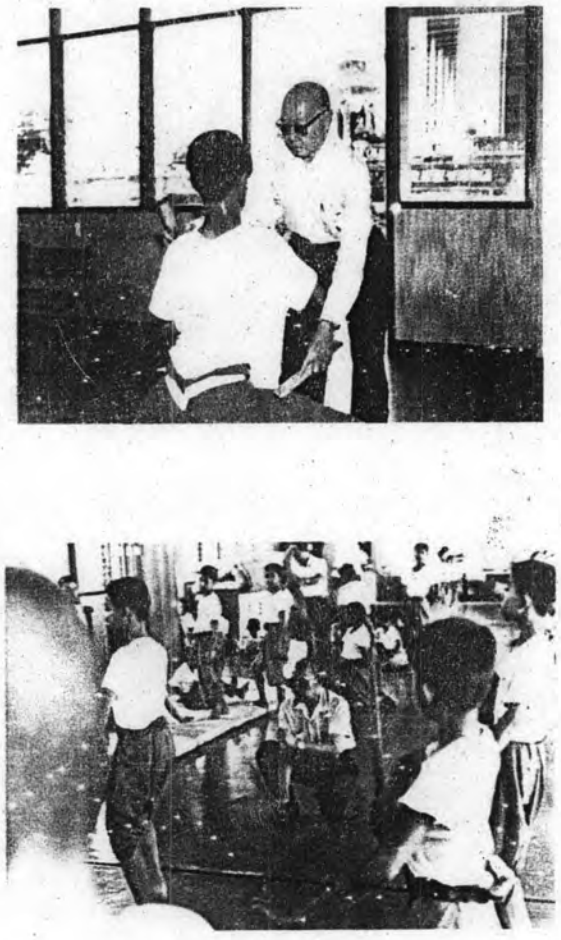

ภาพ การฝึกหัดโขนลิง

นอกจากนี้การแสดงออกท่าเต้นโขนตามแบบแผนของโขนตัวลิง มีหลักการเกี่ยวกับการใช้สรีระส่วนต่างๆของร่างกายซึ่งได้แบบอย่างมาจากท่าทางของลิงแสม ดังนี้

การใช้ศีรษะ โขนตัวลิงต้องใช้ศีรษะเอียงซ้าย ขวาตลอดเวลา การเอียงศีรษะจะปฏิบัติด้วยความรวดเร็ว คล่องแคล่ว ว่องไว มีการเอียงมอง ก้มเงย เป็นการเน้นกิริยาหลุกหลิกตามวิสัยของลิง ศิลปินโขนตัวลิงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขยับศีรษะไปมาอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้หัวโขนนั้นดูมีชีวิตชีวา

การใช้ใบหน้า กระบวนท่าของโขนตัวลิงมีลักษณะพิเศษ ในการใช้ใบหน้า คือการ เหลียว มีทั้งการเหลียวซ้าย และเหลียวขวา ท่าเหลียวนี้มีอยู่ในกระบวนท่าโขนตัวลิงประหนึ่งว่าเป็นท่าเชื่อม ศิลปินจะต้องปฏิบัติท่าเหลียวด้วยความเข้มแข็ง สะบัดหน้าไป-กลับด้วยความรวดเร็ว

การใช้คอ เป็นการแสดงท่าเฉพาะของโขนตัวลิง ในท่าขู่ คือการยืดคอพร้อมๆกับการก้มตัวงอแขนลง และการลักคอในการมองที่เรียกว่ามองไกล การปฏิบัติต้องชันลำคอไว้เล็กน้อยแล้วกระชากกลับมาทันที

การใช้แขน ในการแสดงออกของโขนตัวลิงมีกระบวนท่าการใช้แขนมากเป็นพิเศษ นอกจากการแสดงท่าทางปกติของการวางแขน ตึงแขน งอแขน แล้ว การใช้แขนในการแสดงกระบวนท่าพลิกแพลง เช่นท่าหกฉีกในกระบวนการรบ ท่าตีลังกา ซึ่งต้องใช้ความแข็งแรงของลำแขนเป็นสำคัญ

การใช้มือ โขนตัวลิงมีลักษณะการใช้มือเฉพาะที่แตกต่างจากโขนตัวอื่น คือมือลิง ปฏิบัติได้โดยงอนิ้วหัวแม่มือ นิ้วกลาง นิ้วนาง และนิ้วก้อย ส่วนนิ้วชี้เหยียดตึง จัดเรียง นิ้วกลาง นิ้วนาง และนิ้วก้อย จากสูงไปหาต่ำ เรียงชิดติดกัน ที่สำคัญคือต้องหักข้อมือขึ้น ส่วนการแสดงการเคลื่อนในการสัมผัสจับต้องก็ปฏิบัติปกติ

การใช้เอว ท่าทางของโขนตัวลิงจะแสดงออกโดยไม่อยู่นิ่ง จะยักเยื้องเอวให้เข้ากับจังหวะ เช่นการออกกราว ท่าทางการแสดงออกจะยักเยื้องเฉพาะช่วงเอว และยังช่วยบังคับส่วนของสะโพกให้ตั้งมั่นไว้อย่างที่เรียกว่าคันเอว และการปฏิบัติท่าทางของโขนตัวลิงจะต้องกดเกลียวข้างลงมาถึงเอว

การใช้ขา นับเป็นส่วนสำคัญในการแสดงออกของโขนตัวลิง เน้นความเข้มแข็งในการเต้นกระทืบเท้า เน้นความว่องไวในการกระโดดโลดเต้น กระบวนท่าของโขนลิงเน้นการใช้ขาในการตั้งเหลี่ยมหน้าอัด และการใช้ขาในท่าหย่องหลบเหลี่ยม นอกจากนี้การยกขาจะต้องแบะเข่าออกด้านข้างให้เกือบสุดกำลังเข่า และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือการใช้ขาในการหกคะเมน ตีลังกา ซึ่งต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ

การใช้เท้า การแสดงออกของโขนตัวลิงใช้เท้าในการเต้นซึ่งจะต้องกระทืบลงให้เต็มฝ่าเท้า การยกเท้าต้องหักข้อเท้า และตึงปลายเท้าตลอดเวลาไม่ปล่อยเท้าห้อยลง โขนตัวลิงใช้เท้าในการแสดงออกไม่มากนัก ได้แก่ เก็บเท้า แตะเท้า กระทืบเท้า ในการแสดงออกจะต้องแสดงให้แข็งแรง มั่นคง ให้สมกับตัวโขนลิงที่มีฤทธิ์เดช อภินิหารมากมาย

ต่อไปจะแสดงออกซึ่งท่าทางเฉพาะของโขนตัวลิง เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของสรีระตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า อันเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนตัวโขนตัวอื่นซึ่งเป็นท่าลิงแสม ตามธรรมชาติ มาเป็นต้นแบบ แต่ถูกปรุงแต่งให้งดงามตามแบบนาฏยศิลป์ไทย ดังนี้

- ท่ายักคอ
- ท่าเหลียวซ้าย
- ท่าเหลียวขวา
- ท่าคว้า
- ท่าขู่บนเข่า
- ท่าขู่บนพื้น

- ท่าเกาข้อมือ
- ท่าเกาสีข้าง
- ท่าเกาเข่า
- ท่าเกาไหล่
- ท่าเกาคาง
- ท่าเกาศีรษะ
- ท่าเกาข้อศอก
- ท่าคลาน
- ท่าเดินตีนเตี้ย

ภาพ เกาคาง

ภาพ ท่าควัา ภาพ ท่าขู่

การแสดงออกที่สามารถมองเห็นได้ถึงความสง่างาม ภาคภูมิของโขนตัวลิงได้อย่างชัดเจน จะเป็นการรำเพลงหน้าพาทย์ ซึ่งการแสดงออกจะแฝงความศักดิ์สิทธิ์ที่มีท่าทางเฉพาะของลิง ผสมผสานอยู่อย่างลงตัวและยังคงความสง่างามไว้ได้ ในที่นี้ของยกตัวอย่าง

การรำเพลงหน้าพาทย์ตระนิมิต โขนตัวลิงจะแสดงออกท่าทางที่นิ่ง สง่า ใช้สรีระต่างๆ ในการแสดงออกได้อย่างครบถ้วน

การรำเพลงหน้าพาทย์โลม ตระนอน โขนตัวลิงจะแสดงออกท่าทางของลิงโดยธรรมชาติ และกระบวนท่าซึ่งเป็นจารีตของนาฏยศิลป์โขนให้สัมพันธ์กับท่าทางของตัวนางได้เป็นอย่างดี

ภาพ การรำเพลงหน้าพาทย์โลม ตระนอน ระหว่างลิงกับนาง

การแสดงออกตามบทร้องของโขนตัวลิง จะใช้ท่ารำโดยเก็บรายละเอียดให้มากที่สุด และจะสอดแทรกท่าทางของลิงโดยธรรมชาติในลักษณะต่างๆเข้าไป ดังต่อไปนี้

บัดนั้น วายุบุตรพิศแล้วเฉลยไข

ถ้านางม้วยด้วยข้าตีไชร้ บาดแผลน้อยใหญ่คงมีมา
หนึ่งลงกาอยู่ได้ที่ประทับ ศพหรือจะทวนกลับขึ้นมาหา
รูปนี้ดีร้ายจะแปลงมา ข้าขอชันสูตรเผาไฟลอง

ภาพ การแสดงโขนชุดนางลอย

การแสดงออกท่าทางของโขนตัวลิง มีท่าเฉพาะที่ไม่ได้นำมาแสดง ดังนี้
ท่ารบหกฉีก เป็นท่ารบพิเศษที่สามารถได้กับยักษ์ตัวดี เมื่อเข้าตีผ่านแล้วสลับกัน ลิงทำท่าคล้ายจะจับแต่แล้วก็หกคะเมน โดยให้มือทั้งสองเท้ากับพื้นไว้แล้วส่งเท้าขึ้น ยักษ์จะจับข้อเท้าทั้งสองไว้ โดยใช้แขนขวาหนีบขาซ้ายลิงไว้ที่รักแร้ ส่วนมือซ้ายจับข้อเท้าขวาลิงฉีกออกไป ลิงจะดันหลังเปิดปลายคาง ยักษ์ปล่อยเท้าลิงไปข้างหน้า ฝ่ายลิงม้วนตัวกลับไปนั่งชันเข่าแสดงกิริยาหลอกล้อ ยักษ์โกรธทำท่าเหมือน ตามประชิดลิงแล้วเงื้ออาวุธมือซ้ายแตะที่หน้าผากลิง เท้าซ้ายเหยียบไหล่ขวาลิง แล้วถีบหงายหลัง ฝ่ายลิงเมื่อลุกขึ้นก็ได้พุ่งม้วนหนีไปทางพระราม ฝ่ายยักษ์หันตัวกลับมาไล่ตี

ภาพ การต่อสู้หกฉีก

ท่ารบขึ้นฉอยบ่า จะใช้เฉพาะลิงโล้นคือหนุมาน เมื่อเข้าตีสองครั้งแล้วยักษ์ย่อเหลี่ยมเตรียมรับลอย ฝ่ายลิงใช้มือทั้งสองจับรัดสะเอวของยักษ์ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ขณะที่ยักษ์ก็สอดมือซ้ายเข้าจับรัดสะเอวด้านหน้าของลิงไว้เช่นกัน แล้วลิงใช้เท้าซ้ายเหยียบปลายเข่ายักษ์ถีบตัวขึ้นโดยให้บ่าวางอยู่บนบ่ายักษ์ ยกเท้าชี้ขึ้นงอเข่า

ภาพ รบขึ้นลอยบ่า

ท่ารบพิเศษเหยียบบ่า จะใช้กับยักษ์ที่ถือหอกเป็นอาวุธ เพราะลิงจะจับหอกเพื่อพยุงตัวไว้ได้ดีกว่า ศร วิธีปฏิบัติ เมื่อยักษ์ย่อเหลี่ยม ลิงใช้เท้าขวาเหยียบชิดสะโพกซ้าย ลักษณะการขึ้นคล้ายลอยสอง แต่ใช้เท้าซ้ายเหยียบบนไหล่ซ้าย ใช้มือทั้งสองจับด้ามหอกของยักษ์ให้มั่น ทรงตัวด้วยเท้าซ้าย โดดกระดกเท้าขวาขึ้น เป็นลักษณะกระดกเสี้ยว ยักษ์ใช้มือซ้ายจับเข่าลิงดันขึ้น รองพยุงไว้ ซึ่งลิงจะต้องทรงตัวให้ดี

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพ รบลอยพิเศษเหยียบบ่า

การแสดงออกที่บ่งบอกถึงจารีตของรูปแบบในการแสดงโขนตัวลิงโดยเฉพาะ :เป็นการปฏิบัติที่ยึดถือมาแต่โบราณ มีดังต่อไปนี้

ลำดับการนั่งเข้าเฝ้าพระราม การจัดตำแหน่งในการนั่งเข้าเฝ้าพระราม โขนตัวลิงยึดถืออาวุโสเป็นหลัก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอันดีของสังคมไทย การจัดเรียงลำดับจึงเริ่มจาก ชามภูวราช สุครีพ หนุมาน ชมพูพาน องคต และนิลนนท์

ภาพ การนั่งเข้าเฝ้า

การแบ่งฝ่ายลิง-ยักษ์ ฝ่ายลิงและฝ่ายยักษ์มีการจัดแบ่งอย่างชัดเจน โดยให้ฝ่ายลิงอยู่ด้านขวา ซึ่งเป็นฝ่ายชนะ และฝ่ายยักษ์อยู่ด้านซ้าย ซึ่งเป็นฝ่ายแพ้

ภาพ การแบ่งฝ่ายการต่อสู้

การนั่งเข้าพระ-เข้านาง โขนตัวลิงแสดงออกในการนั่งเข้าพระ-เข้านาง จะต้องนั่งด้านซ้ายของตัวนาง และจะนั่งเยื้องลงหลังเล็กน้อย เพื่อสะดวกในเวลาออกท่าทาง

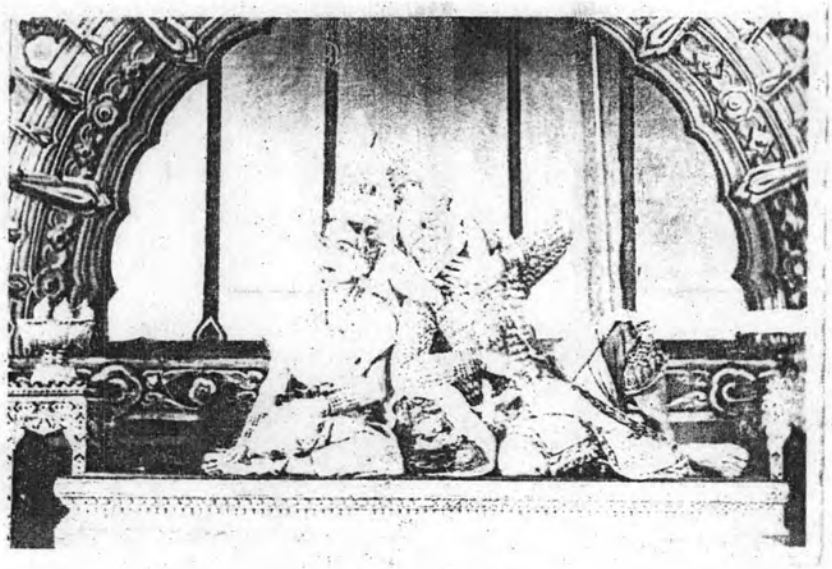

ภาพ การนั่งคู่กับตัวนาง

การแสดงออกของโขนตัวลิง ที่มีบทบาทมากที่สุด ก็คือหนุมาน ซึ่งจะต้องประสบภาวะทางด้านจิตใจหลากหลายอารมณ์ แต่เนื่องจากโขนตัวลิงสวมหัวโขนจึงไม่สามารถแสดงสีหน้าได้ เพราะฉะนั้นการแสดงออกด้วยท่าทางจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ศิลปินจะต้องแสดงออกให้ผู้ชมเข้าใจอย่างสมจริงสมจัง ดังตัวอย่างบทโขนต่อไปนี้

บทที่แสดงอารมณ์โกรธ

บัดนั้น
ยืนทะยานดาลโกรธดังอัคคี
เหตุใดไปเข้าข้างพวกยักษ์
กูจะล้างชีวันให้บรรลัย
ว่าพลางเผ่นโผนโจนทะยาน
ง้างหักคอคชาเอราวัณ
หนุมานไม่ต้องศรศรี
ชี้หน้าว่าเหวยสหัสนัยน์
มาแผลงผลาญพระลักษมณ์ตักษัย
ให้สาใจอินทราใจอาธรรม์
ขึ้นตีควาญท้ายคชาอาสัญ
ชิงคันศรศักดิ์มัฆวาน

ภาพ การแสดงโขนชุดศึกพรหมาสตร์

จากการรวบรวมค้นคว้าข้อมูล การสร้างแนวคิด หลัก และวิธีการแสดงโขนลิง ทำให้ทราบว่า กระบวนท่าของโขนตัวลิงนั้นมี 2 ลักษณะคือ กระบวนท่าที่ได้มาจากลิงโดยธรรมชาตินั่นก็คือ ลิงแสม และกระบวนท่าที่ได้มาจากการแสดงออกตามจารีตของการแสดงโขน ทำให้มองเห็นว่าการแสดงโขนตัวลิงมีรูปแบบเฉพาะอันเป็นจารีตที่ปฏิบัติฝึก สืบทอดกันมาแต่โบราณ และต้องได้รับการฝึกฝน สม่ำเสมอ อย่างต่อเนื่อง ทั้งยังต้องใช้ความอดทน มานะ อุตสาหะ แต่ในปัจจุบันศิลปินโขนตัวลิงขาดความรู้ ความพิถีพิถันในการแสดง ทำให้องค์ความรู้ซึ่งเป็นภูมิปัญญาไทยดั้งเดิมสูญหายไป งานวิจัยฉบับนี้จึงช่วยอนุรักษ์ศิลปะการแสดงโขนในส่วนของ รูปแบบการแสดง และกระบวนท่ารำ ซึ่งศิลปินรุ่นหลังจะได้ศึกษา และสืบทอดรูปแบบการแสดง และกระบวนท่ารำที่ถูกต้องสืบต่อไป

เปรียบเทียบกระบวนท่าอันเป็นจารีตในการแสดงโขน

ภาพ โขนตัวลิง

ภาพ โขนตัวพระ

ภาพโขนตัวนาง

ภาพโขนตัวยักษ์

ภาคผนวก ค

ครูโขนลิง

ภาคผนวก ค

ครูโขนลิง

ครูผู้สืบทอดองค์ความรู้ด้านการแสดงโขนตัวลิง

ครูผู้สืบทอดกระบวนท่าโขนลิงและอบรมสั่งสอนการแสดงโขนลิงมี ดังนี้

1. โขนตัวลิงในรัชกาลที่ 1 – 6

การแสดงโขนถึงแม้จะปรากฏแน่ชัดว่า มีการแสดงตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ข้อมูลของผู้แสดง หรือครูผู้ถ่ายทอดนั้นไม่ปรากฏแน่ชัด รู้แต่เพียงว่า แต่เดิมผู้แสดงโขนจะเป็นชายล้วน จนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ปรากฏชื่อผู้สอนโขนตัวลิง ดังนี้

จุ้ย หนุมาน ละครตัวลิง เป็นละครสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งมีการถ่ายทอดศิลปะการฟ้อนรำละครจากสมัยกรุงธนบุรีด้วยทางหนึ่ง และต่อมาได้เป็นครูโขน-ละคร

ภู่ หนุมาน ละครผู้หญิงของหลวงในรัชกาลที่ 2 ต่อมาเป็นครูละครหลวงในรัชกาลที่ 4

ชื่อจุ้ย หนุมาน และภู่ หนุมาน ถึงแม้จะเป็นละครหลวงก็น่าจะนำมากล่าวไว้ในที่นี้ เพราะครูทั้งสองน่าจะได้รับการถ่ายทอดมาจากครูโขนผู้ชายอีกทอดหนึ่ง

หม่อมเพื่อน (หม่อมสมเด็จเจ้าพระยา)ครูผู้หญิงในรัชกาลที่ 4 มีชื่อเสียงในการหัดท่าลิง ซึ่งในสมัยก่อนตัวพระจะหัดยักษ์ ตัวนางจะหัดลิง

แผน หนุมาน ครูแผน เป็นโขนวังหลวง ต่อมาได้ย้ายมาอยู่กับกรมพระพิทักษ์เทเวศร์ (ต้นสกุล กุญชร) ท่านตั้งคณะโขนขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ขณะนั้นยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่น ครั้นต่อมากรมพระพิทักษ์เทเวศร์ได้สิ้นพระชนม์ลง พระองค์เจ้าสิงหนาทราชดุรงค์ฤทธิ์ซึ่งเป็นพระโอรสก็รับช่วงคณะโขนต่อ ครูแผน หนุมาน ก็ยังอยู่กับพระองค์เจ้าสิงหนาทราชดุรงค์ฤทธิ์ต่อไป เมื่อศึกษาเรื่อง ครูแผน ก็พอจะทราบได้ว่า ครูแผนแสดงเป็นพญาวานรที่ชื่อว่าหนุมาน และจะต้องแสดงได้ดีมากจนได้ชื่อว่า ครูแผน หนุมาน

ขุนพำนักนัจนิกร (เพิ่ม สุคริวกะ) ศิษย์ครูแผน หนุมาน เป็นโขนคณะเดียวกับครูแผน ครั้นต่อมา พระองค์เจ้าสิงหนาทราชดุรงค์ฤทธิ์สิ้นพระชนม์ลงเมื่อพุทธศักราช 2523 ในรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯให้เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว.หลาน กุญชร) เมื่อครั้งนั้นเป็นเจ้าหมื่นสรรเพ็ธ ภักดี ดูแลโขนคณะนี้ต่อไป ครั้งนั้น ขุนพำนักนัจนิกรจึงเป็นครูสอนโขนอยู่ที่บ้านเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ ครั้นต่อมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังดำรงพระราชอิสริยศเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ทรงพระดำริตั้งคณะโขนสมัครเล่นขึ้น ดังนั้นจึงขอ ขุนพำนักนัจนิกร มาเป็นครูสอนโขนลิงให้กับคณะโขนสมัครเล่นของพระองค์ ดังปรากฏความตอนหนึ่งว่า

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งดำรงพระราชอิสริยศเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ได้โปรดให้หัดมหาดเล็กขึ้นเล่นโขน ตามแบบแผนที่มีมาแต่โบราณ โดยโปรดให้มีครูโขนผู้มีฝีมือดีมาจากบ้านท่านเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ 3 คน คือ

1. ขุนระบำภาษา (ทองใบ สุวรรณภารต) ซึ่งต่อมาในรัชกาลที่ 6 ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์โดยลำดับจนเป็น พระยาพรหมาภิบาล เป็นครูยักษ์
2. ขุนนัฏกานุรักษ์ (ทองดี สุวรรณภารต) ซึ่งภายหลังได้เป็นครูพระกับครูนาง
3. ขุนพำนักนัจนิกร (เพิ่ม สุคีวกะ) ซึ่งภายหลังเป็นพระในราชทินนามนั้นเป็นครูลิง

(ธนิต อยู่โพธิ์ , 2495 : 18)

ขุนพำนักนัจนิกร ต่อมาได้บรรดาศักดิ์เป็น พระตึกดำบรรพ์ประจง

หลวงดำรงวิธีรำ (ตุ้ย พราหมณนันท์)

ครูโขนลิงในสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งถือเป็นครูผู้ใหญ่

พระฟ้อนถูกแบบ (พร้อม สมรรคนัฏ)

ครูโขนลิงในสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งถือเป็นครูผู้ช่วยรุ่นที่ 1

ขุนชูกรเฉิด (มูล รามนัฏ)

ครูโขนลิงในสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งถือเป็นครูผู้ช่วยรุ่นที่ 1

หลวงเชิดกรประจง (ไปล่ สุคีวนัฏ)

ครูโขนลิงในสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งถือเป็นครูผู้ช่วยรุ่นที่ 1

ขุนชาญรำเฉลียว (ชื่น โรหิตพงศ์)

ครูโขนลิงในสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งถือเป็นครูผู้ช่วยรุ่นที่ 2

ขุนเชี่ยวรำฉลาด (แฉ่ง กฤษณนัฏ)

ครูโขนลิงในสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งถือเป็นครูผู้ช่วยรุ่นที่ 2

หม่อมหลวงอุรา คเนจร เป็นบุตรหม่อมราชวงศ์วิจิตร (ม.ร.ว.ปฐม) เป็นโขนสมัครเล่นของ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร (รัชกาลที่ 5) ครั้งหนึ่งเคยแสดงโขนเป็นตัวองคต ในงานเปิดโรงเรียนนายร้อย (ทหารบก) เมื่อวันเสาร์ที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช2452 และต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระยานเรนทรราชา

นายคลาย บุนนาค บุตรเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธ (เทศ) เป็นโขนสมัครเล่นเช่นเดียวกับหม่อมหลวงอุรา คเนจร แสดงเป็นตัวหนุมาน ต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หลวงวิสูตรอัศดร

พันเด็กชาสุด คชจันทร์ (จ่าห้าวยุทธการ) ศิษย์ของพระดึกดำบรรพ์ประจง ซึ่งต่อมาได้อยู่ที่กรมมหรสพ และเป็นแบบในการถ่ายภาพนิ่งในหนังสือ ตำรารำ ซึ่งใช้เครื่องแต่งกายของกรมมหรสพ นอกจากนี้ยังมี จ่าเร่งงานรัดรุด (เฉลิม รุทธวณิช) จ่าเขม็ง ซึ่งเป็นโขนในวาระเดียวกัน

สง่า ศศิวณิช แสดงได้ทั้งโขนตัวลิงและนาง มีชื่อเสียงมาก นอกจากนี้ยังเป็นครูผู้ประกอบพิธีไหว้ครูโขนละครด้วย ครูสง่าไม่ได้รับราชการในกรมศิลปากร แต่เป็นครูสอนให้กับโรงเรียน และมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ลูกศิษย์ที่กรมศิลปากรนับถือกันมาก

นายกรี วรศะริน นายบุญชัย เฉลยทอง นายแสวง อัฏฏะวัชระ นายฤกษ์ชัย เชวงรัตน์ นายช่วย สุดแสดง นายฉลาด พกุลานนท์ นายสงัด โอชกะ นายเอนก คราประยูร ครูโขนลิงทั้ง 8 ท่านนี้ เดิมเป็นศิลปินสำคัญในกรมมหรสพ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และศิลปินโขนหลวงในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งต่อมาได้เป็นครู อาจารย์ ถ่ายทอดกระบวนท่าเต้นโขนลิง ทั้งในด้านการฝึกหัด และการแสดง ให้กับโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ในปัจจุบัน

ภาคผนวก ง

กระบวนท่าปฐมเต็ม

ภาคผนวก ง
กระบวนท่าปฐมเต็ม

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 1 ผู้ปฏิบัติอยู่ในท่ายืนย่อเหลี่ยมขวาหน้าอัดลบเหลี่ยมซ้าย มือขวาเกาเอว มือซ้ายเข้าอก หน้ามองตรง
	ท่าที่ 2 จากนั้นยกเท้าขวาขึ้นแล้ววาง ยกเท้าซ้ายติด มือทั้งสองข้างตั้งวงลิง หน้ามองตรง
	ท่าที่ 3 ปฏิบัติท่ายืดกระทบ พร้อมกับมือซ้ายม้วนมือจีบเข้าอก (ตัวเรา)

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 4 วางเท้าซ้ายลงเต็มเหลี่ยม เท้าขวาลบเหลี่ยม มือว้ายจีบอยู่ที่อก มือขวาตั้งวงที่หน้าขา เอียงหูซ้าย
	ท่าที่ 5 หันตัวทางซ้ายยกเท้าขวา (เป็นหน้าเสี้ยว) ติด มือซ้ายเข้าอก มือขวาหงายมืออยู่หน้าเข่าขวา หักข้อมือชี้ปลายนิ้วลงพื้น
	ท่าที่ 6 ปฏิบัติท่ายืดกระทบ พร้อมกับมือขวาม้วนจีบเข้าหาตัว (ท่าไป)

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 7 วางเท้าขวาลงในท่าหย่องเต็มเหลี่ยมขวา ลบเหลี่ยมซ้าย (ในลักษณะหน้าเสี้ยว) มือขวาม้วนคลายออกไปด้านหน้า ตั้งข้อมือปลายนิ้วตั้งขึ้นด้านบน หน้ามองตรงไปด้านไหล่ขวา
	ท่าที่ 8 หันตัวกลับไปทางด้านขวายกเท้าซ้ายติด (หน้าเสี้ยว) มือขวาเข้าอก มือซ้ายทำท่า "ท่าโยธา" อยู่ระดับสายตา หน้ามองมือ
	ท่าที่ 9 ปฏิบัติท่ายืดกระทบเท้าขวา วางเท้าซ้ายลงพื้นเต็มเหลี่ยม ลบเหลี่ยมขวา มือซ้ายวาดมือออก "ท่าโยธา" มือขวาเข้าอก หน้ามองตามมือ

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 10 ปฏิบัติท่าขึ้นทางซ้าย ไปอยู่ในท่าหย่องซ้าย เท้าซ้ายเต็มเหลี่ยม ลบเหลี่ยมเท้าขวา มือเข้าอกทั้ง 2 ข้าง มือซ้ายอยู่บน
 	ท่าที่ 11 - 12 ยืดยุบ แล้วเก็บลงในหน้าเสี้ยว
	ท่าที่ 13 ปฏิบัติท่าลงวง ในหน้าเสี้ยว

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 14 ปฏิบัติท่ายืดกระทบ
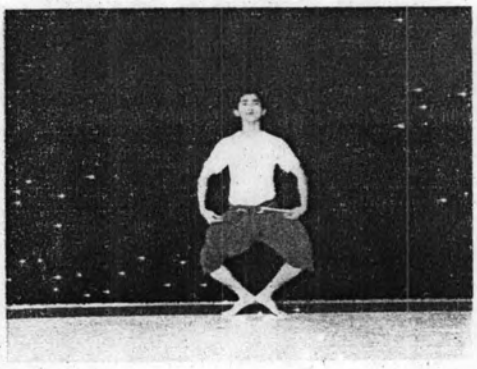	ท่าที่ 15 สูดเท้าซ้ายยกเท้าซ้ายติดวางเท้าซ้าย-ขวา สลับกัน จากซ้าไปหาเร็วลงเก็บ แล้ว หย่อง ขึ้นมาหน้าอัด สองมือจับผ้า
 	ท่าที่ 16 - 17 ยกเท้าซ้ายวางยกเท้าขวาติด

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 18 ปฏิบัติท่ายืดกระทบเท้าซ้าย วางเท้าขวาลงเต็มเหลี่ยม น้ำหนักโย้ไป ทางขวา
 	ท่าที่ 19 - 20 เหลียวขวาแล้วเหลียวกลับ
	ท่าที่ 21 ปฏิบัติท่าเลาะเลาะ (1,2,3) แล้วยกเท้าซ้ายติด

ภาพ	คำอธิบาย
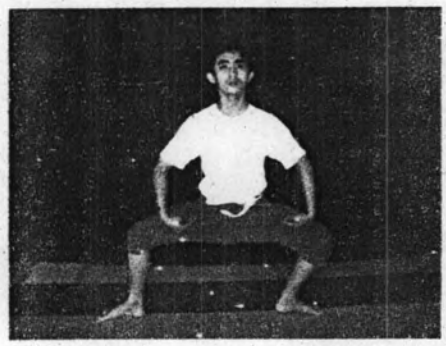	ท่าที่ 22 ปฏิบัติท่ายืดกระทบเท้าขวา วางเท้าซ้ายลงเต็มเหลี่ยม น้ำหนักโย้ไป ทางซ้าย
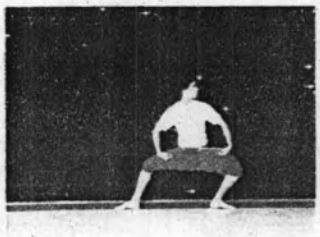 	ท่าที่ 23 - 24 เหลียวซ้ายแล้วเหลียวกลับ
	ท่าที่ 25 ปฏิบัติท่ากระโดดลงวง มาอยู่ในท่าหน้าอัด

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 26 - 29 ปฏิบัติท่าตะลึกตึก เตรียมท่าฉะ
	ท่าที่ 30 - 31 ปฏิบัติท่าฉะใหญ่ คือ ใช้มือขวาปาดเข่า แล้วตั้งข้อมือขวาขึ้นหัก ข้อมือหงาย พร้อมกับยกเท้าขวาขึ้น กระทืบลงกับพื้น หน้าหันกลับไปทางซ้าย

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 32 มือซ้ายลดลงมาตั้งวงที่เข่าซ้าย มือขวาสอดขึ้นไปตั้งข้อศอกหักข้อมือหงายออก หน้ามองไปทางซ้าย
	ท่าที่ 33 ปาดมือซ้ายแล้วกระทืบเท้าซ้ายลง หน้าหันมาตรง สอดมือซ้ายขึ้นตั้ง มือขวาลดลงมาตั้งวงที่เข่าขวา
	ท่าที่ 34 ปฏิบัติท่าเช่นนี้ไป (ในลักษณะเต้นเสา) และนับที่เท้าขวาทุกครั้งที่กระทืบลงกับพื้นให้ครบ 10 ครั้ง อยู่ในท่าตั้งเหลี่ยมหน้าอัด มือขวาตั้งข้อศอกขึ้นหงายข้อมือ มือซ้ายตั้งวงที่หน้าขา มองตรง

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 35 ปฏิบัติท่ากระทืบฟันหงายมือ
	ท่าที่ 36 กระตุกเข้าหนีบน่อง
	ท่าที่ 37 หมุนตัวลงทางขวาหน้าหันไปตามเข่า เท้าขวายกหนีบน่องอยู่

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 38 มือขวาปาดเข่า หน้ามองตามมือ วางเท้าขวาลงกับพื้นใกล้เท้าซ้าย ยกเท้าซ้ายติดมือขวาปาดเข่าเหยียดตึงไปด้านหลังหงายข้อมือ มือซ้ายยกขึ้นสูง เปลี่ยนเป็นคว่ำมือ หน้ามองไปทางซ้าย (มองลอดใต้มือซ้าย)
	ท่าที่ 39 ปฏิบัติท่ายืดกระทบ วางเท้าซ้ายลงเต็มเหลี่ยม น้ำหนักโย้ไปทางเท้าซ้าย มือทั้งสองข้างอยู่ในท่า "เชิด"
	ท่าที่ 40 "สูดเท้าขึ้น" คือ ลากเท้าขวามาชิดเท้าซ้าย มือทั้งสองยังอยู่ในท่าเชิด

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 41 ยกเท้าขวาขึ้น แล้ววางลง มือทั้งสองข้าง ยังอยู่ในท่าเชิด
	ท่าที่ 42 ยกเท้าขวาขึ้นติดหนีบน่อง (ในท่าเก้ง)
 	ท่าที่ 43 - 44 ยืดกระทบเท้าซ้ายจากซ้าไปเร็ว 1,2,3,4 รวม 4 ครั้ง

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 45 ยืดกระทบลงท่า "ปีกกา" คือ ยกเท้าขวาขึ้นหนีบน่อง มือขวาลดลงมากันเข่าขวา หงายมือออกหักข้อมือหงายลง มือซ้ายลดลงมาอยู่ระดับเอว งอศอกเล็กน้อยหักข้อมือตั้งขึ้น (มือขวาและมือซ้ายทำมือลิง)
 	ท่าที่ 46 - 47 ท่ามอง 4 ที คือ ผู้ปฏิบัติอยู่ในท่า "ปีกกา" หน้าตรง แล้วมอง 4 ครั้ง โดยหันหน้าไปทางขวา นับ 1 หันกลับมาที่เดิม นับ 2
 	ท่าที่ 48 - 49 จากนั้นก้มหน้ามองลงต่ำนับ 3 แล้วเงยหน้ากลับที่เดิมนับ 4

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 50 กระโดดวางเท้าขวา ยกเท้าซ้ายติด มือซ้ายมาอยู่ที่อก มือขวาตั้งวง หน้าเปลี่ยนมามองไปทางไหล่ซ้าย
 	ท่าที่ 51 - 52 ยกมือซ้ายตบไปที่หน้าแข้ง มือขวาเปลี่ยนมาไว้ที่หน้าอก หน้ามองมือซ้าย ส่วนอื่นของร่างกายยังคงเดิม
	ท่าที่ 53 ค่อยๆ เกาง่วงลง

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 54 ตกใจลงในท่าหย่องซ้าย ลบเหลี่ยมขวา มือทั้งสองข้างเข้าอก มือซ้ายอยู่บน หน้ามองทางไหล่ซ้าย
 	ท่าที่ 55 - 56 เหลียวไปทางขวา แล้วเหลียวกลับ
	ท่าที่ 57 ปฏิบัติท่าลงวง ในหน้าเสี้ยว

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 58 - 59 "กระทืบสามเหลี่ยม" คือ ยกเท้าขวาขึ้น กระทืบลงกับพื้น พร้อมกับมือขวาจับพระขรรค์ ยกเท้าซ้ายขึ้น แล้ววางลงกับพื้น ยกเท้าขวาติด
	ท่าที่ 60 วางเท้าขวาหมุนตัวกลับไปทางไหล่ขวา ระหว่างหมุนตัวให้ชักพระขรรค์ออก
	ท่าที่ 61 - 62 มือซ้ายจีบสอดมือขึ้นไปอยู่ในท่า 3 มือขวาแทงพระขรรค์ไปด้านหน้า เท้าขวาเต็มเหลี่ยม ลบเหลี่ยมซ้าย เอียงหูซ้าย

ภาพ	คำอธิบาย
 	ท่าที่ 63 - 64 "ใช้ตัว" ปฏิบัติอย่างท่าออกกราว คือ โยกตัวไปทางด้านหลังและหันตามจังหวะ พร้อมกับขยับมือแทงพระขรรค์ไปด้านหน้า
	ท่าที่ 65 ปฏิบัติท่าขึ้น (1,2,3) มือขวาที่แทงพระขรรค์เปลี่ยนมาเข้าอก ในระหว่างที่ปฏิบัติท่าขึ้น
 	ท่าที่ 66 - 67 เหลียวซ้ายแล้วเหลียวกลับ

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 68 ยืดยุบ คือ ยืดเข่าให้ตรงแล้วยุบตัวลง
	ท่าที่ 69 หันตัวไป "เก็บ" หน้าเสี้ยว มือขวาถือพระขรรค์ มือซ้ายตั้งวง
	ท่าที่ 70 ปฏิบัติท่ากระโดดลงวงหน้าเสี้ยว

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 71 - 72 ปฏิบัติท่ากระทืบกลับ แล้วสูดเท้าซ้าย-ขวา สลับจากซ้าไปหาเร็ว หมุนตัวกลับมาเก็บหน้าอัด หน้ามองไปทางซ้าย มือทั้งสองข้างตั้งวง
	ท่าที่ 73 ยกเท้าขวาติดหน้ามองซ้าย
	ท่าที่ 74 ยืดกระทบพร้อมทั้งยกมือขวาขึ้น

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 75 วางเท้าขวาลงกับพื้นเต็มเหลี่ยมขวา ลบเหลี่ยมซ้าย
	ท่าที่ 76 มอง 3 ครั้ง คือ เอียงคอไปทางขวานับ 1 ก้มลงมองต่ำนับ 2 แล้วเงยหน้าขึ้นเช่นเดิมนับ 3
	ท่าที่ 77 พลิกเข่าในท่าเงื้อพระขรรค์ มาเป็นตั้งเหลี่ยมซ้าย ลบเหลี่ยมขวา แล้วปฏิบัติท่าขึ้น (1,2,3) ในท่าเงื้อพระขรรค์

ภาพ	คำอธิบาย
 	ท่าที่ 78 - 79 เหลียวขวา แล้วเหลียวกลับ
 	ท่าที่ 80 - 81 ปฏิบัติท่ายืดยุบ แล้วเก็บมือลดลงมาตั้งวงที่หน้าขาทั้ง 2 มือ ค่อยหมุนตัวไปทางขวา หน้ามองมาทางไหล่ซ้าย
	ท่าที่ 82 ปฏิบัติท่ากระโดดลงวง เงื้อพระขรรค์ ในหน้าเสี้ยว

ภาพ	คำอธิบาย
  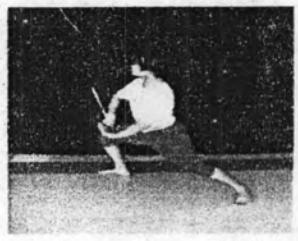	ท่าที่ 83 - 84 ปฏิบัติท่ากระทืบกลับ สอดมือถือพระขรรค์ แล้วสูดเท้าซ้าย-ขวา วางสลับจากซ้าไปเร็ว
	ท่าที่ 85 ย้อนกลับมาเก็บหน้าอัด มือซ้ายตั้งวงหน้า มือขวาถือพระขรรค์หัก ข้อมือเข้าหาลำตัว ปลายพระขรรค์ชี้ลงพื้น
	ท่าที่ 86 ยกเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาติดแล้วยืด กระทบ ลงเต็มเหลี่ยมขวา ลบเหลี่ยมซ้าย มือแยกออกทำท่าผาลา (ท่า 4)

ภาพ	คำอธิบาย
 	ท่าที่ 87 - 88 ยักคอซ้าย-ขวา สลับกันจากช้าไปหาเร็ว
	ท่าที่ 89 เก็บ มือซ้ายตั้งวง มือขวาถือพระขรรค์ (ท่า 3) หน้ามองซ้าย
	ท่าที่ 90 ปฏิบัติท่าขึ้น (1,2,3) มือขวาเงื้อพระขรรค์ มือซ้ายตั้งวง

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 91 - 92 เหลียวขวา แล้วเหลียวกลับ
	ท่าที่ 93 สูดเท้าขึ้นทางซ้าย ยกเท้าขวาติด มือทั้ง 2 จีบคว่ำ (ระดับสะเอว)
	ท่าที่ 94 ปฏิบัติท่ายืดกระทบลงเก็บ มือทั้งสองค่อยหงายออกเป็นปีกกาหงาย 2 มือ

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 95 ยกเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาติด
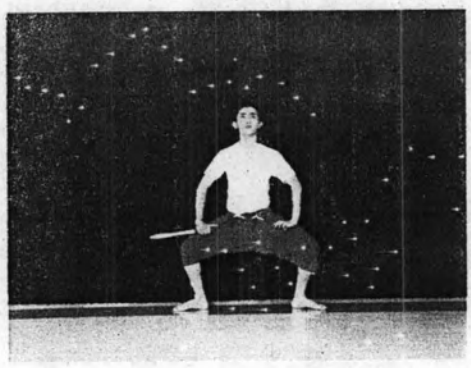	ท่าที่ 96 ปฏิบัติท่ายืดกระทบ ลงตั้งเหลี่ยมอัด มือทั้ง 2 ตั้งวงที่หน้าขา
	ท่าที่ 97 ปฏิบัติท่ากระทืบฟันหงายมือ

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 98 - 99 แล้วหนีบน่อง หมุนตัวกลับไปทางขวา
	ท่าที่ 100 ปาดเข่าหันหน้ากลับ มามองลอดใต้มือซ้าย ยกเท้าซ้ายติด มือขวาถือพระขรรค์ให้ปลายพระขรรค์แนบกับลำแขน เหยียดตรงไปด้านหลัง
	ท่าที่ 101 ปฏิบัติท่ายืดกระทบ วางเท้าลงเต็มเหลี่ยม น้ำหนักโย้ไปด้านหน้า มือทั้ง 2 ตั้งเป็นท่าเชิด

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 102 ปฏิบัติท่า "ตะลึกตึง" แล้วยกเท้าซ้ายติด
	ท่าที่ 103 เต้นเสา 10 ครั้ง นับเท้าซ้าย มือทั้ง 2 คงเดิม จนครบ 10 ครั้ง ครั้งที่ 10 วางเท้าลงในท่าเชิด เต็มเหลี่ยม
	ท่าที่ 104 ปฏิบัติท่า "ตะลึกตึก" แล้วยกเท้าซ้ายติด

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 105 ปฏิบัติท่ายืดกระทบ ลงในท่าเชิด เท้าซ้ายเต็มเหลี่ยม ลบเหลี่ยมขวา
 	ท่าที่ 106 - 107 ใช้ตัว 8 ครั้ง ในท่าเชิด คือ ยืดยุบตัวแล้วหันหน้ามาหน้าตรงนับ 1 แล้วหันกลับไปทางซ้ายนับ 2
 	ท่าที่ 108 - 109 ก้มหน้าลงมองต่ำนับ 3 เงยหน้ากลับมาทางไหล่ซ้ายนับ 4 แล้วปฏิบัติซ้ำอีก 1 รอบจนครบ 8 ครั้ง

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 110 ปฏิบัติท่าขึ้นในท่าเดิม
 	ท่าที่ 111 - 112 เหลียวซ้าย แล้วเหลียวกลับ
	ท่าที่ 113 ปฏิบัติท่ากระโดดลงวงเง้อพระขรรค์

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 114 - 115 ปฏิบัติท่ากระทืบกลับ สอดมือถือพระขรรค์ แล้วสูดเท้าซ้าย-ขวา วางสลับจากซ้าไปขวา
	ท่าที่ 116 หมุนตัวลงตั้งท่าเตรียมเต้นตรวจพล เท้าขวาตั้งเหลี่ยม เท้าซ้ายลบเหลี่ยม มือซ้ายจับผ้า มือขวาจีบจับด้ามพระขรรค์ ระดับแง่ศีรษะ ให้ปลายพระขรรค์ พาดลงบนไหล่ขวา หน้ามองทางซ้าย
	ท่าที่ 117 ปฏิบัติท่าเลาะเลาะ (1,2,3) ยกเท้าซ้ายติด แล้วเต้นตามจังหวะ

ภาพ	คำอธิบาย
 	ท่าที่ 118 - 119 หมุนตัวไปทางซ้ายขึ้น แล้วลงวงพร้อมลดมือถือพระขรรค์เข้าอก มือซ้ายตั้งวงทำบท "โยธา"
 	ท่าที่ 120 - 121 หมุนตัวไปทางขวา เต้นขึ้นแล้วลง ทำบท "พร้อม"

ภาพ	คำอธิบาย
 	ท่าที่ 122 - 123 หมุนตัวไปทางซ้าย เต้นขึ้นแล้วลง ทำบท "ยิ้ม" มือซ้ายยิ้ม มือขวาไขว้หลัง เมื่อมือซ้ายป้องปาก แล้วลดมือซ้ายเข้าอก มือขวาตั้งวงเต้นลง
	ท่าที่ 124 "ถึง" หมุนตัวไปทางซ้าย เก็บหักข้อมือขวา เข้าหาตัว หน้ามองทางขวา มือซ้ายตั้งวง ยกเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาติด
	ท่าที่ 125 ปฏิบัติท่ายืดกระทบ ลงหย่อง

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 126 ปฏิบัติท่ามอง 3 ที แล้วขึ้นในท่าหย่องขวา
	ท่าที่ 127 สูดเท้าขวาชิดส้นเท้าซ้าย ยกเท้าขวาติด มือทั้ง 2 จีบ คว่ำ ลงระดับเอว
	ท่าที่ 128 ปฏิบัติท่ายืดกระทบ วางเท้าขวาลงเต็มเหลี่ยม ลบเหลี่ยมซ้าย หน้ามองขวา เอียงหูซ้าย

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 129 ยืดยุบเก็บ หมุนตัวไปทางขวา
	ท่าที่ 130 เก็บอยู่หน้าสิบแปดมงกุฎ หัวแถวด้านขวา
	ท่าที่ 131 ยกเท้าขวาวางยกเท้าซ้ายติด

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 132 ยืดกระทบวางเท้าซ้ายเต็มเหลี่ยม ลบเหลี่ยมขวา มือทั้ง 2 คลายออก ปลอบสิบแปดมงกุฎ เอียงหูซ้าย
	ท่าที่ 133 แล้วขยับเท้าขวาไปทางขวาเต็มเหลี่ยมขวา ลบเหลี่ยมซ้าย เอียงหูขวา
	ท่าที่ 134 ปฏิบัติท่าขึ้นทางขวาในท่าตั้งวง (สิบแปดมงกุฎไหว้ 1 ครั้ง)

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 135 สูดเท้าซ้ายติด มือซ้ายตั้งข้อมือเตรียมท่า "โยธา" มือขวาเข้าอก
 	ท่าที่ 136 - 137 ปฏิบัติท่ายืดกระทบ วางเท้าซ้ายเต็มเหลี่ยม หลบเหลี่ยมขวา มือทำท่า "โยธา"
	ท่าที่ 138 ปฏิบัติท่าขึ้นทางซ้าย ในท่าตั้งวง (สิบแปดมงกุฎทำบท "โยธา") แล้วพยักหน้า 1 ครั้ง

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 139 สูดเท้าขวาติด สองมือจีบคว่ำ เตรียม ทำท่า "พร้อม"
	ท่าที่ 140 ปฏิบัติท่ายืดกระทบ วางเท้าขวาเต็ม เหลี่ยม หลบเหลี่ยมซ้าย คลายมือที่สอง ทบเข้าหากัน ทำท่า "พร้อม"
	ท่าที่ 141 ปฏิบัติท่าขึ้นทางด้านขวา ในท่าตั้งวง (สิบแปดมงกุฎทำบทพร้อม) พยักหน้า 1 ครั้ง

ภาพ	คำอธิบาย
 	ท่าที่ 142 - 143 ขยับมือขึ้นลงทำบท “แข็งแรง” พร้อมขยับเท้าทั้งสองข้างด้วย
	ท่าที่ 144 ขึ้นทางซ้ายในท่าตั้งวง (สิบแปดมงกุฎทำบทแข็งแรง) พยักหน้า 1 ครั้ง
	ท่าที่ 145 ยืดยุบเก็บหน้ามองไปทางซ้าย

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 146 ปฏิบัติท่าลงวง
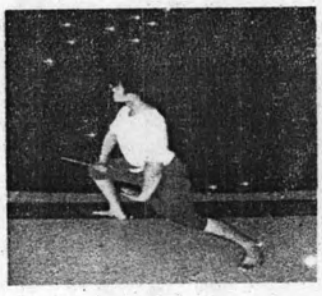 	ท่าที่ 147 - 148 ปฏิบัติท่ากระทืบกลับ สูดเท้าหมุนตัวย้อนกลับมา ยืดกระทบลงวง
	ท่าที่ 149 ปฏิบัติท่ากระทืบฟันหงายมือ หรือจีบสอดมือ

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 150 กระตุกเข่าหนีบน่อง หมุนตัวลงทางขวา วางเท้าขวาลงเต็มเหลี่ยม น้ำหนักโย้ไปทางขวา หน้ามองซ้าย มือลดลงมาในท่า 5 แต่มือซ้ายอยู่ระดับราวนม
	ท่าที่ 151 ยกเท้าขวาติดหนีบน่อง มือซ้ายจีบตั้งท่า 2 มือขวาเข้าอก
	ท่าที่ 152 วางเท้าขวาลงด้านหลัง ในท่าหย่องซ้าย มือซ้ายอยู่ที่หน้าอก มือขวาตั้งวง

ภาพ	คำอธิบาย
	ท่าที่ 153 "ท่าลงลา" ตะลึกตึกหมุนตัวทางซ้าย ตะลึกตึกหมุนตัวทางขวา (อย่างท่าเสมอ-ข้ามสมุทร) ทำสลับกันไป 2-3 ครั้ง โดยประมาณ
	ท่าที่ 154 กระโดดยกเท้าซ้ายติด มือซ้ายเข้าอก มือขวาตั้งวง
	ท่าที่ 155 ยืดกระทบเท้าขวาวาง เท้าซ้ายเก็บเข้าประตูทางซ้าย

จบ

ใบรับรองการนำเสนอข้อมูลผลงานวิทยานิพนธ์ โดยผู้เชี่ยวชาญ

หัวข้อวิทยานิพนธ์ **แนวคิด และวิธีแสดงโขนลิง**
FACETS AND PERFORMING TECHNIQUES OF MONKEY CHARACTERS IN KHON

โดย **นายไพโรจน์ ทองคำสุก**

คณะกรรมการได้พิจารณาการนำเสนอข้อมูลของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้วมีมติเป็นเอกฉันท์ ว่า มีข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลถูกต้องจึงลงนามไว้เป็นสำคัญ

.....
(อาจารย์สุวรรณี ชลานุเคราะห์) ประธานกรรมการ

.....
(อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม) กรรมการ

.....
(อาจารย์สมบัติ แก้วสุจริต) กรรมการ

.....
(อาจารย์จตุพร รัตนวราหะ) กรรมการ

.....
(อาจารย์ประสิทธิ์ ปิ่นแก้ว) กรรมการ

.....
(อาจารย์นเรศ วรศะริน) กรรมการ

.....
(อาจารย์พงศ์พิษ จารุจินดา) กรรมการ

.....
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
23 มีนาคม 2550

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายไพโรจน์ ทองคำสุก เกิด 3 กุมภาพันธ์ 2504 ปัจจุบันอายุ 46 ปี สำเร็จการศึกษาประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง จากวิทยาลัยนาฏศิลป กรมศิลปากร ศึกษาศาสตรบัณฑิต (นาฏศิลป์ไทย) จากวิทยาลัยนาฏศิลป สมทบคณะนาฏศิลป์และดุริยางค์ วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาและศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (นาฏยศิลป์ไทย) คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เริ่มรับราชการตั้งแต่ พ.ศ.2528 กลุ่มนาฏศิลป์ กองการสังคีต กรมศิลปากร ปัจจุบันดำรงตำแหน่งนักวิชาการละครและดนตรี 7 ว. กลุ่มวิจัยและพัฒนางานแสดง สำนักการสังคีต กรมศิลปากร